

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто методологічні підходи до визначення напрямів соціально-економічного розвитку України. Розроблено концептуальні положення парадигми економічного розвитку України у XXI ст. з урахуванням загальносвітових тенденцій розвитку суспільства. Запропоновано спосіб реалізації пріоритетних сфер господарювання України за допомогою кластерного розвитку регіонів.

В статье рассмотрены методологические подходы к определению направлений социально-экономического развития Украины. Разработаны концептуальные положения парадигмы экономического развития Украины в XXI ст. с учетом общемировых тенденций развития общества. Предложен способ реализации приоритетных сфер хозяйственной деятельности Украины при помощи кластерного развития регионов.

In the article the methodological going is considered near determination of directions of socio-economic development of Ukraine. Conceptual positions of paradigm of economic development of Ukraine in the 21-st century are developed taking into account world progress of company trends. The method of realization of priority spheres of ménage Ukraine is offered by cluster development of regions.

соціально-економічний розвиток, Україна, парадигма, світогляд нації, ідеологія держави, принципи державного розвитку, нова система державного управління, пріоритети господарювання

Динамічні зміни у науково-технічній, економічній, політичній та соціально-культурній сферах й природному середовищі, які відбулися у минулому сторіччі (відкриття нових технологій, розширення ноосфери, формування наддержавних інститутів у світовій економіці, руйнування традиційних і побудова нових суспільних устроїв, виникнення нових країн, перерозподіл влади та ресурсів тощо), призвели до виникнення загальносвітових проблем людства (екологічні, демографічні, міграційні, культурні, нестача ресурсів, диспропорції економічного розвитку країн, загроза глобальної війни, тероризм, проблеми людини, суспільна нерівність, поширення нових хвороб, проблеми раціонального використання глибин світового океану, мирного та безпечного освоєння космічного простору тощо), що обумовлює необхідність пошуку основоположних засад економічного розвитку країн та суспільства в цілому у майбутньому [6; 8; 10].

Особливо гостро ця проблематика активізується у молодих державах, країнах із трансформаційною економікою та під час кризових явищ. Саме тому необхідно враховувати загальносвітові тенденції, які набувають сили і визначають нові умови господарювання країн у світовій економіці. По-перше, це зміна клімату. Треба відзначити, що природна спрямованість розвитку клімату значно прискорилося техногенним впливом людини. Прояв цього спостерігається у підвищенні температури повітря внаслідок парникового ефекту. Ця обставина у нашому сторіччі призводитиме до збільшення кількості територій, не-

придатних до проживання людини (переважно південних), та освоєння нових, досі малопривабливих північних територій. По-друге, це збереження прогресуючої динаміки НТП що призведе до збільшення кількості нових виробів, технологій, видів економічної діяльності і розширення ноосфери в цілому. Найбільш значними, визначальними будуть: перехід на нові технології видобутку традиційного палива; пошук нових видів палива; розробка нових ліків і медичних технологій; розвиток генної інженерії; нові технології в транспорті; комунікаціях, будівництві й освоєння нових територій. По-третє, це збільшення чисельності людства. Так, за прогнозами експертів ООН, лише у 2025 р. очікується збільшення чисельності людей до 8,188 млрд чоловік, а у 2050 р. до 11 млрд [11, с. 8]. Проте зростання населення буде відбуватися нерівномірно, а переважно у Азіатсько-Тихоокеанському та Африканському регіонах. По-четверте, прогнозується ускладнення екологічної ситуації у світі в цілому (забруднення навколишнього природного середовища, збільшення екологічно небезпечних продуктів харчування, нестача якісної питної води, виникнення нових хвороб), що призведе до відповідного погіршення здоров'я більшості населення країн світу. По-п'яте, це підвищення мобільності населення планети у вигляді активізації міграційних процесів (у тому числі активізація інтелектуальної, нелегальної, трудової міграції, збільшення чисельності біженців) і туризму (пізнавального, рекреаційного, релігійного). По-шосте, це каталізація спрямованості системи наддержавного управління на поширення: глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції, гомогенізації, поділу праці та ін. По-сьоме, це перехід суспільства від постіндустріального до інформаційного стану, а з часом – і до постінформаційного. Реалізація цієї тенденції буде супроводжуватися докорінною зміною характеру економічних відносин, ментальності, потенціалу пасіонарного імпульсу та ін. Вищенаведені сім загальносвітових тенденцій призведуть до розшарування суспільства, суттєвого загострення політичних, економічних і соціальних протиріч і, відповідно, до виникнення нових хвиль економічної кризи, серії локальних військових конфліктів і спроби формування нової системи глобально-вітового управління...

Розгляд динаміки та особливостей макроекономічного розвитку України ґрунтовно висвітлено у працях відомих вітчизняних економістів: В. Беседіна, О. Білоруса, І. Бондар, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Гоша, О. Грішнєвої, Б. Данилишина, М. Єрмошенко, В. Зянько, Л. Мельника, С. Мочерного, Б. Панасюка, О. Рудченко, В. Савчука, Л. Тимошенко, А. Філіпенко, М. Якубовського та ін. У цілому можна визнати, що отриманий при створенні України у 1991 р. природо-ресурсний та економічний потенціал держави повною мірою не реалізовано і не сформовано стійких стратегічних конкурентних переваг у світовій економіці [1–2; 4]. Ця ситуація з кожним роком обумовлює загострення політичного та економічного стану нашої країни. Тому для визначення загального вектора подальшого розвитку на рівні державного управління в Україні розробляються концептуальні документи. Наприклад, це «Цілі розвитку тисячоліття 2000+5» – орієнтири розвитку України на довгострокову перспективу (до 2015 р.), адаптовані з урахуванням особливостей національного розвитку, узагальнені і кількісно вимірювані, а саме: 1) подолання бідності; 2) забезпечення якісної освіти впродовж життя; 3) сталий розвиток довкілля; 4) поліпшення здоров'я матерів та зменшення дитячої смертності; 5) обмеження поширення ВІЛ-інфекції / СНІД і туберкульозу, і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів; 6) забезпечення гендерної рівності [14]. Українські науковці не залишаються осторонь і здійснюють власні дослідження. Так, у своїх публікаціях О. Бадрак, С. Дорогунцов, О. Єфремов, Л. Корнійчук, Е. Лібанова, Л. Мельник, Ю. Пахомов, В. Потапов, А. Фісун, А. Чухно, В. Шевчук, Л. Шостак, В. Яновчик розглядають концептуальні основи розвитку вітчизняної економіки і пропонують нові рішення.

Але ця великомасштабна проблематика потребує подальшого ґрунтовного наукового аналізу та розробки не тільки довгострокових соціально-економічних заходів і стратегічних програм, а й інжинірингу нового цілісного механізму економічного розвитку України, який би враховував структуру суспільства, людські цінності, загальноцивілізаційні здобутки та загальносвітові тенденції розвитку людства. У цьому контексті важливого значення набувають праці й всевітньо відомих науковців та письменників, які з власної точки зору визначили загальноцивілізаційні й альтернативні цивілізаційні картини суспільного буття. Це – У. Бек, Д. Белл, А. Бергсон, З. Бжезінський, М. Бердяєв, С. Булгаков, І. Валлерштайн, В. Вейнік, В. Вернадський, Д. Донцов, В. Єфімов, О. Зинов'єв, А. Камю, П. Копнін, С. Лем, В. Ліпінський, О. Лосєв, Н. Луман, М. Мамардашвілі, Г. Маркузе, І. Масуда, М. Моїсєєв, К. Петров, С. Подолінський, І. Пригожин, Ж. Сартр, Є. Слуцький, В. Соловйов, П. Сорокін, А. Тойнбі, А. Тоффлер, М. Туган-Барановський, М. Федоров, П. Флоренський, С. Франк, І. Франко, З. Фрейд, К. Фрідріх, Е. Фромм, М. Фуко, М. Хайдеггер, Й. Хірш, О. Хакслі, Л. Шестов, О. Шпенглер, К. Юнг, К. Ясперс та ін. Тому поєднання праць сучасних вітчизняних економістів із спадщиною науковців представників соціально-гуманітарних і технічних наук і письменників може дати поштовх до вироблення нових стійких фундаментальних макроекономічних рішень.

Метою статті є визначення перспективних напрямів соціально-економічного розвитку України на основі загальнотеоретичних і прикладних засад збереження конкурентоспроможності національної економіки. Для досягнення цієї мети використано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень: системний аналіз, синтез, метод порівняльних характеристик, групування, абстрагування та моделювання.

Гене́за розвитку людства свідчить про численні спроби людей, організацій і країн максимізувати свій економічний потенціал та досягти примату. Для цього застосовуються різні концепції, механізми та інструменти, як правило, ті, від яких очікується швидкий прогресивний результат. Але більша частина спроб швидкого або штучного збагачення залишається нездійсненими або досягнуті переваги в історичному вимірі мають тимчасовий характер і втрачаються нащадками. Окрім того, традиційні механізми управління народами поступово зживають себе, і їх застосування навіть у модернізованому вигляді лише поглиблює суспільні протиріччя і загострює загальносвітові проблеми людства. У чому ж справа? На наш погляд, відповідь на це питання необхідно шукати у витоках формування людської цивілізації та основоположних засадах сучасної організації соціально-економічних систем у країнах і світі в цілому. Визначивши походження людини, її призначення і сенс життя людства, можна віднайти глибинні основи проектування, розробити й прийняти правильні рішення у будь-якій сфері людського буття. Але цей напрям дослідження має враховувати світогляд дослідників. Тому можна виділити два основні методологічні підходи до інжинірингу (проекування, розробки і організації) заходів соціально-економічного розвитку – філософський і теологічний [13]. Філософський підхід ґрунтується на людському мисленні та людському розумі щодо вирішення питань: відношення свідомості до буття, духовного до матеріального, створення світу чи його існування споконвіку, походження людини, сенсу життя тощо. Теологічний підхід (богословський) визнає наявність Бога – Творця, що створив світ і людей та керує ними. В основі теологічного підходу – ідея креаціонізму. Теологи посилаються на наявність отриманих знань від Вищого Розуму про нього, Всесвіт, Землю, людину, тваринний світ тощо.

Дослідження основоположних засад функціонування соціально-економічних систем в країнах і світі в цілому доводить про їх залежність від домінуючої релігії, ідеології та соціально-культурних норм [15]. Можна навіть стверджувати що світогляд, релігія, ідеології та ментальність соціального середо-

вища реалізуються у вигляді різних форм державного правління. Так, історичний досвід свідчить, що економічної могутності досягали ті держави, які мали парадигму розвитку (тобто узгоджену систему уявлень, характерну для певного етапу розвитку науки, культури, суспільного життя), яка об'єднувала світогляд, ідеологію, релігію, систему державного управління та національного господарства. І на нашу думку (з урахуванням сучасного рівня розвитку науки і техніки, техногенної діяльності, стану соціально-культурної діяльності та навколишнього природного середовища), сьогоднішнім завданням людства і наріжним каменем парадигми економічного розвитку суспільства є відновлення образу Божого у своїх діях та раціональне використання Землі як середовища існування. Відновлення образу Божого (тобто знаходження і набуття вищих якостей, реалізація генетично обумовленого потенціалу людини) передбачає організацію життя людства (світогляду, права, управління, економіки, культури, наукової діяльності, освіти тощо) за принципами Божих одкровенень і заповідей, а також загальноцивілізаційних здобутків у вигляді історичних досягнень, переказів, законів і норм поведінки вивірених протягом усієї історії існування суспільства. Раціональне (гуманне, дбайливе) використання Землі треба здійснювати шляхом збереження умов для відтворення людства та ліквідації негативного антропогенного та техногенного впливу на ноосферу. Тобто реалізація цих двох ознак завдання людства потребує поведінки людини на засадах дбайливого розпорядника який функціонує на засадах сталого розвитку та задовольняє потреби сучасних і майбутніх поколінь за волею Божою [9]. І можна припустити, що подальший суспільний розвиток у напрямі порушення Божих обмежень не принесе позитивного ефекту суспільству, країнам, організаціям та окремим людям й прискорить руйнування нинішньої цивілізації, а може й Землі у цілому. Відповідно, формування засад подальшого економічного розвитку суспільства на основі об'єктивно існуючих обмежень буде запорукою прогресивного, стійкого і тривалого розвитку.

Сучасний стан розвитку економіки України наприкінці першого десятиріччя XXI ст. є критичним. Деструктивна діяльність окремих власників ресурсів, політиків та державних службовців одночасно з негативним впливом міжнародної конкуренції призвела до глибокого розбалансування суспільства, втрати керованості та авторитету владою, а також до падіння міжнародного іміджу України. У цій ситуації гасла щодо обвинувачень один одного лише погіршують сучасний стан національного господарства. На наш погляд, полегшити і прискорити вихід із цієї ситуації може розробка парадигми економічного розвитку України у XXI ст. у вигляді програмного документа, в якому будуть представлені консолідовані погляди народу України стосовно: світогляду нації, ідеології держави, принципів державного розвитку, системи державного управління та пріоритетів господарювання.

У світогляді нації (тобто системі поглядів на життя, природу, суспільство і роль людини) необхідно визначити: ставлення до сутнісних начал природи, домінуючу релігію, методологічні підходи до розробки і організації заходів соціально-економічного розвитку, спрямованість цінностей соціально-економічного розвитку суспільства, стратегічні орієнтири розвитку держави, концептуальні конструктивні ознаки взаємодії людей в державі, інтеграційні пріоритети та ставлення до зовнішніх держав, характер відносин із природою.

В ідеології держави треба визначити і оголосити сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, що характеризують сьогоднішнє і майбутнє суспільство, домінуючий клас та правлячу політичну партію. Це передбачає волевиявлення народу і оприлюднення: бажаної форми державного правління, перспективного суспільно-економічного ладу, доцільного типу економічної системи в країні із визначенням параметрів і термінів функціонування. А для реалізації застосовувати цивілізовані форми

державотворення для їх виконання у вигляді політичної системи суспільства. В ідеології держави повинні бути: обґрунтована визначеність способу реалізації світогляду нації; узгоджена семіотика (мова, символи, інформаційні потоки, комунікації та ін.); запропонована конструктивна модель соціальної та економічної поведінки; визначена культура; розроблені механізми збереження свободи наукового, релігійного, соціального та економічного пошуку людини.

Принципи державного розвитку повинні визначати основні, конструктивні, вихідні положення (спосіб побудови) суспільного життя в країні. До них доцільно віднести: забезпечення національної безпеки; здійснення тактичного, довгострокового, стратегічного і глобального управління; збалансування форм участі у глобальних загальносуспільних системах (природна, біологічна, технічна, економічна, соціальна, управлінська системи та першооснови витоку систем); мінімізація тіньової економіки; забезпечення консолідації суспільства; побудова узгоджених і реальних для виконання державних гарантій, норм і стандартів; забезпечення вигідності виконання законів; забезпечення відтворення життя; виконання державних соціальних гарантій; пріоритет творчості; можливість набуття людського капіталу; мінімізація позичкового відсотку; суспільний контроль сеньйоражу; ліквідація дефіциту; введення відповідальності за нераціональне розпорядження власністю; мінімізація інфляції; лібералізація патентування; поступова ліквідація пільг; обмеження ліцензій; посилення відповідальності за виробництво неякісних товарів; стимулювання громадських ініціатив тощо.

Забезпечення дієвості системи державного управління у XXI ст. потребує адаптації до нових вимог трансформації суспільства. Тому для забезпечення національної безпеки у майбутньому є доцільним розширення традиційної системи влади до: світоглядної, ідеологічної, законодавчої, виконавчої, судової, регіональної та місцевої, які б працювали на принципах професійного та демократичного представництва [3]. Відповідно, у стратегічному періоді ці заходи можуть викликати необхідність зміни форм правління (парламентська республіка, президентська республіка, конституційна монархія). Важливого значення набувають заходи забезпечення якості праці державних службовців: процедури їх відбору, вікові та кваліфікаційні вимоги, співвідношення повноважень та відповідальності, заходи розвитку (підвищення кваліфікації, оцінювання, здатність до саморозвитку), можливість суспільного контролю та люстрації.

Як свідчить досвід української незалежності, спрямування розбудови України здійснювалося за структурою національної економіки (за видами економічної діяльності, галузями та міжгалузевими народно-господарськими комплексами). Галузям, підприємствам, територіям надавалися пільгові умови, статус тощо. Це призводило і призводить до тінізації, корупції, штучної зміни прибутковості в галузях, міграції капіталу, руйнації сформованої за часів СРСР структури національного господарства та втрати конкурентоспроможності й державного контролю підприємств і галузей. Тому, на наш погляд, для побудови конкурентоспроможної національної економіки в умовах нових викликів XXI ст. необхідно визначити пріоритетні сфери господарювання, а структуру національного господарства формувати як похідну. Запропоновано такі пріоритети господарювання України:

1. Формування в Україні туристичних та міграційних центрів тяжіння за рахунок природної, історичної, археологічної, культурної, релігійної, мистецької та рекреаційної унікальності. Досягнути цього можливо шляхом виведення соціально-культурної сфери в державі на якісно новий рівень значущості завдяки активізації інформаційної обізнаності громадян, культурної творчості (пропаганда творчості, хобі, суспільної діяльності тощо), підвищення мистецько-культурної активності населення, будівництва та реконструкції соціально-культурних об'єктів і пам'яток архітектури, активізації міжнародної маркетингової діяльності у сфері туристичної індустрії.

2. Використання транзитного геополітичного потенціалу країни шляхом відновлення транзитних доріг, комунікацій, транспорту, зв'язку. Здійснення цього заходу передбачає розвиток обслуговуючих галузей промисловості та збільшення зайнятості.

3. Активізація природоохоронного бізнесу, енерго- та ресурсозберігаючих технологій в життєдіяльності українського суспільства за рахунок поширення комерційної господарської діяльності у сферах: охорони навколишнього середовища та суспільства; вдосконалення і підвищення якості продукції і послуг; раціонального використання природних ресурсів і відходів виробництва; запобігання та ліквідації техногенних та антропогенних забруднень.

4. Спрямування розвитку агропромислового комплексу, харчової промисловості та торгівлі у площину виробництва та продажу екологічно чистих і якісних товарів. Вказаний пріоритет передбачає позиціонування України у цьому статусі завдяки активізації «зеленого маркетингу» і менеджменту, поширення інвайронменталізму та консюмеризму.

5. Будівництво та реконструкція міст і селищ: територій, розв'язок, будинків, місцевих доріг, споруд, згідно з новими цивілізаційними та екологічними вимогами і стандартами, необхідність чого обумовлюється фізичним і моральним старінням існуючих об'єктів та прогресом транспортних засобів, засобів зв'язку, комунікацій та суспільного ладу.

6. Розвиток наукового потенціалу. Для виконання цього заходу необхідно забезпечити можливість відтворення праці науковців і здійснення взаємодії науки та практики шляхом активізації співпраці наукових установ і закладів освіти із підприємствами та державою, а також заходів міжнародної співпраці та обміну в межах нової державної науково-технічної, інвестиційної та інноваційної політики, спрямованої на збільшення кількості об'єктів інтелектуальної власності та інновацій.

7. Формування нової системно-семіотичної інжинірингової освіти, яка буде враховувати нові суспільні вимоги, зміну фізіологічних і розумових здібностей молоді та забезпечить: перехід від фактологічної до методологічної методології навчання; поєднання теорії та практики; набуття спеціалізованих практичних навичок; інформаційну підтримку; застосування нових вітчизняних методичних розробок; впровадження програм міжнародного обміну; побудову системи національного менеджменту і державного управління.

8. Розвиток вітчизняного ракетно-космічного комплексу (РКК) шляхом поглиблення спеціалізації та міжнародного виробничого кооперування. РКК у ХХІ ст. стає головною можливістю України вийти у лідери на світовій арені та забезпечити національну безпеку. Сучасний РКК поступово змінює свою спрямованість від військової до цивільної та, навіть, цивілізаційної орієнтації, надаючи такі переваги: створення плацдарму міграції людини у нове середовище; отримання нових ліків, матеріалів, водневих технологій; здійснення фундаментальних досліджень матерії; можливість систематизації інформації; попередження космічних катастроф; доступ до нових ресурсів; покращання метеорологічних даних та зв'язку; випробовування техніки; космічний туризм.

9. Реформування системи охорони здоров'я – це вимушено-необхідна процедура майбутніх реалій. Величезний розрив між Україною та економічно розвинутими країнами у системі охорони здоров'я потребує здійснення таких заходів: перехід на платно-соціальну основу; розгортання профілактичної системи запобігання захворювань; формування системи просування концепції здорового життя населення; активізація досліджень у сфері генної інженерії; створення баз даних, медичних банків-сховищ.

10. Поширення ролі спорту та фізкультури у суспільстві, що є можливістю покращання здоров'я нації, підвищення іміджу України, консолідації українців та отримання доходів. У сучасних умовах для досягнення результатів у спорті та

його комерціалізації необхідно вийти на новий рівень: відбору, навчання, підготовки та виступів спортсменів; роботи тренерського колективу та допоміжного персоналу; організації виступів; стану спортивних споруд і їх інфраструктури; системи обслуговування вболівальників і глядачів; системи ставок, тоталізаторів, букмекерських контор та ін.; системи реклами та пропаганди; системи комунікацій і технічного супроводу. Активізація фізкультурної активності населення потребує інтеграції системи освіти, культури, будівництва та обслуговування на рівні місцевого самоврядування.

На наш погляд, у XXI ст. реалізувати вищенаведені пріоритетні сфери господарювання буде доцільно за допомогою регіональної кластеризації (виділення регіонів зі спільними ознаками), регіональної стратифікації (поділ країни на нові окремі різномірні райони, тобто угруповання регіонів) та наступної регіональної спеціалізації (спрямування головних зусиль у чітко встановлених сферах суспільної діяльності). Це передбачає визначення ексклюзивності регіонів, їх потенціалу та господарського спрямування у пріоритетних сферах. Наприклад, ще із середини XX ст. у провідних державах почали створювати наукові осередки, технополіси та міста, а наприкінці XX – початку XXI ст. з'явилися нові ноосферні міста. Так, у місті Сан-Дієго за сприяння президентів США, уряду та впливових інвесторів сконцентровано провідні інноваційні, екологічні та ресурсозберігаючі технології, які застосовуються місцевими мешканцями на комерційній та соціальній основі [12]. Очікується, що досвід цього міста буде застосовано в усіх регіонах США і це призведе до суттєвих змін у світовій економіці. Подібні пілотні проекти починають розглядатися і розгортатися в Іспанії, Саудівській Аравії, Великій Британії та Росії. В Україні чітко визначеними центрами конкурентоспроможних кластерів сьогодення стають Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків, Львів та Сімферополь, але в ході реалізації запропонованої парадигми економічного розвитку всі регіони України треба зробити конкурентоспроможними за рахунок розкриття їхнього наявного існуючого потенціалу та/або інжинірингу у вигляді нового образу, нової якості, нового формату. Наприклад, зараз унікальним є Дніпропетровський кластер. Заснований ще при Катерині II Катеринослав планувався як південна столиця Російської Імперії, і з часом Дніпропетровськ став видатним історичним, металургійним, ракетно-космічним, освітнім, науковим, спортивним, медичним, фінансовим та управлінським осередком, в якому доцільно розгорнути випробовування побудови ноосферного міста майбутнього на основі реалізації парадигми економічного розвитку України у XXI ст. за допомогою застосування нової методології проектування та побудови ноограда. Методологія проектування та побудови ноограда повинна передбачити: формування просторової структури, адаптованої до впливу літосфери, гідросфери, атмосфери та космосу; збереження та розвиток унікальності архітектури; функціонування та подальший розвиток виробничої та соціально-культурної сфери; можливість прийняття інформаційних, транспортних, туристичних, міграційних потоків та здійснення комунікаційних процесів; максимально ефективного здійснення управлінської, наукової, навчальної та виставкової діяльності.

Розвиток людства і його конкретні прояви у технічній, економічній або іншій площині завжди був обумовлений протиріччями, невизначеністю та виникненням нестандартних обставин. Світ на початку третього тисячоріччя характеризується прискоренням економічної динаміки та ускладненням мегасередовища, що потребує опанування реалій сьогодення та майбутнього. Саме ця проблематика викликає необхідність визначення перспективних напрямів соціально-економічного розвитку України і проведення подальших досліджень у сфері розробки прикладних засад їх впровадження та реалізації. Визначення та розробка парадигми економічного розвитку України у XXI ст. дозволить здійснити ідентифікацію нашої країни у майбутньому суспільстві, забезпечить во-

левиявлення громадян, створить можливість розкриття соціально-економічного та людського потенціалу, а також побудує підґрунтя до входження у нові сторіччя.

Список використаної літератури

1. Гальчинський А. Методологія складних систем / А. Гальчинський // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 4–18.
2. Гош О. Суперечливість зовнішньоекономічних відносин України / О. Гош // Економіка України. – 2006. – № 11. – С. 77–88.
3. Достаточно общая теория управления / Сайт Академии управления // <http://www.koba.ru/catalog/one/work/bk4>
4. Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В.М. Геєця. – К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
5. Концепція сталого розвитку / С.І. Дорогунцов, В.І. Потапов, Е.М. Лібанова та ін. – К.: НАН України, 2000. – 22 с.
6. Лем С. Куда идешь, мир? // http://www.kulichki.com/moshkow/LEM/s_where.txt
7. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития / Л.Г. Мельник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
8. Моисеев Н.Н. Пути к созиданию / Н.Н. Моисеев. – М.: Республика, 1992. – 255 с.
9. Основи стійкого розвитку: навч. посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.
10. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: пер. с англ. / И. Пригожин, И. Стенгерс; общ. ред. В.И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича и Ю.В. Сачкова – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
11. Пуригіна О.Г. Міжнародна міграція: навч. посібник / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. – Д.: – Вид-во ДНУ, 2009. – 352 с.
12. Сан-Диего – самый «зелёный» город США – Подробности. Новости Украины от 01.10.2009 г. // <http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2009/10/01/633442.html>
13. Суспільствознавство: Людина. Суспільство. Світ: навч. посібник / В.Г. Городяненко, А.В. Демичева, О.В. Ходус, Л.І. Швидка; за ред. В.Г. Городянсика. – Д.: Вид-во ДНУ, 2004. – 556 с.
14. Україна. Цілі розвитку тисячоліття 2000+5 / Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні // <http://www.undp.org.ua/ua>
15. Яновчик В.А. Развитие институциональной теории трансформации экономики Украины в контексте православной культуры / В.А. Яновчик // Наукові праці ДонНТУ, Серія: економічна. – 2005. – Вип. 89–3. – С. 140–145.

Надійшло до редакції 2.02.2010.